

Nejvyšší soud

Rozsudek Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 30 Cdo 1339/2022

Datum rozhodnutí: 10. srpna 2022

Závěr: *Osoba, která sice nebyla účastníkem správního řízení, v němž bylo nezákonné rozhodnutí vydáno, avšak vzhledem k zásahu tohoto rozhodnutí do jejích subjektivních práv jí bylo postavení účastníka řízení přiznáno v posléze vedeném řízení o správní žalobě, kterou tato osoba proti předmětnému rozhodnutí podala, přičemž toto rozhodnutí bylo v řízení vedeném před správním soudem pro svou nezákonnost zrušeno, splňuje podmínku aktivní legitimace k náhradě škody způsobené nezákonným rozhodnutím upravenou v § 7 odst. 1 zákona č. 82/1998 Sb.*

Obsah: Spor byl veden o náhradu nemajetkové újmy, jež měla vzniknout žalobcům v důsledku nezákonného rozhodnutí krajské hygienické stanice. Ta povolila příspěvkové organizaci, správě a údržbě silnic, povolení k provozování zdroje hluku. Žalobci podali proti rozhodnutí krajské hygienické stanice správní žalobu, kterou jim bylo vyhověno. Následně pak požadovali náhradu újmy, jež měla žalobcům v důsledku provozování zdroje hluku vzniknout. Soud prvního stupně žalobu zamítl s tím, že žalobci nebyli účastníky správního řízení, v němž bylo provozování zdroje hluku povoleno. Podle soudu nemohlo tento nedostatek být zhojen ani tím, že žalobci následně podali úspěšnou správní žalobu. V tomto řízení totiž nebylo vydáno právě to nezákonné rozhodnutí, které bylo následně zrušeno. Odvolací soud rozsudek potvrdil. V podaném dovolání žalobci argumentovali tím, že aktivní věcná legitimace k náhradě nemajetkové újmy ve smyslu zákona č. 82/1998 Sb. svědčí i osobě, která podle zákona č. 258/2000 Sb. sice nebyla účastníkem řízení, v němž bylo nezákonné rozhodnutí vydáno, tímto rozhodnutím však bylo zasaženo do jejích veřejných subjektivních práv. V řízení podle zákona č. 258/2000 Sb. mohl být dle speciální zákonné úpravy účastníkem jen ten, kdo o vydání povolení k provozování zdroje hluku žádal. Jiné osoby

zákón z účastenství vylučoval, byť i ty mohly být rozhodnutím na svých veřejných subjektivních právech dotčeny. Žalovaný s odkazem na judikaturu Nejvyššího soudu dovozoval, že aktivní věcná legitimace žalobcům nesvědčí. Dovolací soud dovolání vyhověl. Otázka, zda osoba, která sice nebyla účastníkem správního řízení, v němž bylo nezákonné rozhodnutí vydáno, avšak vzhledem k zásahu tohoto rozhodnutí do jejích subjektivních práv jí bylo postavení účastníka řízení přiznáno v posléze vedeném řízení o správní žalobě, kterou tato osoba proti předmětnému rozhodnutí podala, splnila podmínku upravenou v § 7 odst. 1 zákona č. 82/1998 Sb., totiž dosud nebyla v judikatuře Nejvyššího soudu vyřešena, přičemž nižší soudy tuto otázku řešily v rozporu s hmotným právem. Podle čl. 36 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“) má každý právo na náhradu škody způsobené mu nezákonným rozhodnutím soudu, jiného státního orgánu či orgánu veřejné správy nebo nesprávným úředním postupem (odstavec 3). Podmínky a podrobnosti upravuje zákon (odstavec 4). Podle § 1 odst. 1 zákona č. 82/1998 Sb. stát odpovídá za podmínek stanovených tímto zákonem za škodu způsobenou při výkonu státní moci. Podle § 7 téhož zákona právo na náhradu škody způsobené nezákonným rozhodnutím mají účastníci řízení, ve kterém bylo vydáno rozhodnutí, z něhož jim vznikla škoda (odstavec 1). Právo na náhradu škody má i ten, s nímž nebylo jednáno jako s účastníkem řízení, ačkoliv s ním jako s účastníkem řízení jednáno být mělo (odstavec 2). Odvolacímu soudu je namíště zcela přisvědčit v závěru, že náhradu škody či nemajetkové újmy způsobené nezákonným rozhodnutím lze v souladu s ustanovením § 7 zákona přiznat pouze tomu, kdo byl účastníkem řízení, v němž bylo nezákonné rozhodnutí vydáno, nebo tomu, kdo tímto účastníkem sice nebyl, avšak s ním jako účastníkem příslušného řízení jednáno být mělo. Zákon č. 82/1998 Sb. blíže účastníka řízení (jde o legislativní zkratku zahrnující různé způsoby označení osob vystupujících v celé řadě řízení) nedefinuje a spoléhá v tomto směru na jednotlivé procesní předpisy, které obsahují vlastní definice osob účastných na řízení, a jsou tak rozhodující

pro vymezení oprávněné osoby podle tohoto ustanovení. V některých případech mají postavení účastníka ve smyslu § 7 zákona č. 82/1998 Sb. i osoby, které nejsou procesním předpisem považovány za účastníky řízení *stricto sensu*. Jedná se o osoby, o jejichž právech a povinnostech se v určité dílčí fázi řízení rozhoduje (svědci, znalci, tlumočníci, osoby, kterým byla při dokazování uložena určitá povinnost), eventuálně osoby oprávněné v určité fázi řízení činit návrhy či podávat opravné prostředky (příbuzní obžalovaného, léčebný ústav, výchovné zařízení, zájmové sdružení občanů apod.). Ustanovení § 7 zákona č. 82/1998 Sb. není samoúčelné, ale reflektuje skutečnost, že mezi státem a osobami, jež nejsou ve smyslu tohoto ustanovení účastníky řízení, ve kterém bylo vydáno nezákonné rozhodnutí, není dán veřejnoprávní vztah. Škoda při výkonu veřejné moci přitom vzniká z veřejnoprávního vztahu. Listina základních práv a svobod přímý nárok na náhradu škody způsobené nezákonným rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem nezakládá. Stanoví totiž, že podmínky a podrobnosti odpovědnosti státu za takto způsobenou škodu upravuje zákon. Takový zákon pak nemůže samotný ústavně zakotvený nárok na náhradu škody způsobené nezákonným rozhodnutím státního orgánu či veřejné správy nebo nesprávným úředním postupem anulovat (negovat), aby fakticky nedošlo k vyprázdnění tohoto základního práva při použití jeho zákonného provedení. Zákonu je svěřena toliko úprava podmínek a podrobností realizace již ústavně zakotveného práva, které vychází z principu ochrany práv každého, kdo byl poškozen nezákonným rozhodnutím státního orgánu či veřejné správy nebo nesprávným úředním postupem. Žalobci dovozovali odpovědnost žalované za tvrzenou újmu nikoliv z existence nezákonného opatření obecné povahy, nýbrž z nezákonného rozhodnutí vydaného podle § 31 odst. 1 zákona 258/2000 Sb., podle jehož první věty pokud při používání, popřípadě provozu zdroje hluku nebo vibrací, s výjimkou hluku z letového provozu, nelze z vážných důvodů hygienické limity dodržet, může osoba zdroj hluku nebo vibrací provozovat jen na základě povolení vydaného na žádost této osoby příslušným orgánem ochrany veřejného zdraví. Žalobci nemohli být v závislosti na právní úpravě vtělené do § 94 odst. 2 věty první zákona č. 258/2000 Sb. formálně účastníkem řízení, které ve vydání nezákonného rozhodnutí vyústilo (účastníkem tohoto řízení byl pouze subjekt, který o vydání rozhodnutí

žádal), byli však tímto rozhodnutím dotčeni na svých subjektivních právech, pročež jim bylo prostřednictvím § 65 odst. 1 s. ř. s. umožněno toto rozhodnutí napadnout žalobou ve správním soudnictví, a být tak účastníkem řízení vedeného před správním soudem, jež následně vyústilo ve zrušení dotčeného rozhodnutí pro jeho nezákonnost. Žalobci proto, byť nebyli účastníky správního řízení, přesto podmínku § 7 odst. 1 zákona č. 82/1998 Sb. splňují. Posouzení jejich aktivní věcné legitimize proto bylo nesprávné.

Související judikatura: rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 24. 4. 2013, sp. zn. 30 Cdo 2396/2012, rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 26. 8. 2014, sp. zn. 30 Cdo 2767/2013, náleze Ústavního soudu ze dne 24. 7. 2014, sp. zn. II. ÚS 1430/13.

Relevantní ustanovení: § 7 odst. 1 zákona č. 82/1998 Sb., o odpovědnosti za škodu způsobenou při výkonu veřejné moci rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem.

Rozsudek Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 27 Cdo 59/2022

Datum rozhodnutí: 30. června 2022

Závěr: *K tomu, aby člen statutárního orgánu společnosti při podání návrhu na zahájení soudního řízení za společnost dostal standardu péče řádného hospodáře, musí vycházet z toho, že v případě jejího neúspěchu v řízení může společnosti vzniknout povinnost nahradit protistraně její náklady. Ke vzniku ručitelského závazku člena voleného orgánu právnické osoby dle § 159 odst. 3 občanského zákoníku není potřeba, aby se stal splatným závazek člena voleného orgánu právnické osoby k náhradě škody, kterou způsobil právnické osobě porušením svých povinností.*

Obsah: Spor byl veden o náhradu škody, kterou měl způsobit žalobkyni žalovaný jako jednatel společnosti tím, že vůči ní jménem jím zastupované společnosti vyvolal spor o zaplacení bezdůvodného obohacení, které mělo žalobkyni vzniknout v důsledku neoprávněné těžby nerostů. Soudní poplatek za žalobu na zaplacení bezdůvodného obohacení však nebyl zaplacen a řízení proto bylo zastaveno. Zároveň však soud uložil žalující společnosti povinnost zaplatit žalobkyni na nákladech řízení částku cca 231 000 Kč. Protože však žalující společnost byla v konkurzu, na nákladech řízení žalobkyně nic nevymohla. Proto se domáhala zaplacení nákladů soudního řízení vůči žalovanému jednateři z titulu jeho ručení za závazky společnosti ve

smyslu § 159 odst. 3 občanského zákoníku. Toto ručení vzniká v případě, kdy člen orgánu právnické osoby způsobí právnické osobě při výkonu funkce porušením své povinnosti škodu, kterou je povinen nahradit, právnická osoba škodu neuhradí a věřitel se z tohoto důvodu nemůže domoci uspokojení své pohledávky. Soud prvního stupně žalobě vyhověl, neboť podmínky vzniku ručitého závazku na straně žalovaného jednatele shledal naplněnými. Podle jeho závěrů žalovaný jednatel věděl, že vymáhá pohledávku neexistující (domnělou), a tedy nejednal s péčí řádného hospodáře. Pokud v důsledku jeho postupu vznikla žalobkyni pohledávka na úhradu nákladů soudního řízení, vznikl i ručitelství závazek žalovaného. Odvolací soud však rozsudek změnil a žalobu zamítl. Vyšel z toho, že ručitelství závazek vznikající dle § 159 odst. 3 občanského zákoníku se „aktivuje“ až v momentu, kdy se dluh voleného člena orgánu právnické osoby stane vůči právnické osobě splatným, což je okamžik, kdy je člen voleného orgánu k úhradě způsobené škody vyzván právnickou osobou. Protože však společnost žalovaného jednatele prostřednictvím svého insolvenčního správce k úhradě jeho povinnosti k náhradě škody vzniklé společnosti nevyzvala, tak se pohledávka společnosti na náhradu škody splatnou nestala, a tedy nemohl vzniknout ani ručitelství závazek žalovaného jednatele. Dále odvolací soud vyloučil i příčinnou souvislost mezi porušením povinnosti v podobě podání marné žaloby a vznikem škody v podobě nákladů soudního řízení. Příčinná souvislost je dána tehdy, je-li škoda podle obvyklého chodu věcí i obecné zkušenosti adekvátním následkem protiprávního úkonu. Základním kritériem, ze kterého vychází teorie adekvátnosti, je objektivní předvídatelnost škodného následku ze strany škůdce. Je-li řízení zastaveno pro nezaplacení soudního poplatku žalobcem, žalovaný se podle odvolacího soudu o podání žaloby zpravidla (ani) nedozví, a nevzniknou mu tak v řízení náklady. Vznik nároku žalované společnosti na náhradu nákladů řízení tak nemohl žalovaný jednatel dle odvolacího soudu ani předvídat. Nepředvídatelným byl tento důsledek též proto, že povinnost zaplatit soudní poplatek vznikla až v průběhu řízení, neboť společnost vymáhající bezdůvodné obohacení byla původně od povinnosti zaplatit soudní poplatek osvobozena, avšak v průběhu řízení jí bylo toto osvobození zpětně odňato. V podaném dovolání žalobkyně namítala nesprávnost takového právního posouzení věci. Nejvyšší soud

dovolání vyhověl, přičemž jej shledal přípustným k řešení právní otázky, zda je podmínkou vzniku ručení podle § 159 odst. 3 o. z., aby právnická osoba vyzvala člena voleného orgánu k náhradě škody, a taktéž otázky, zda člen voleného orgánu, který za právnickou osobu podal nedůvodnou žalobu, měl předvídat škodu v podobě vzniku povinnosti právnické osoby nahradit protistraně náklady řízení. Pokud jde o porušení povinnosti vykonávat funkci člena voleného orgánu s nezbytnou loajalitou a potřebnými znalostmi a pečlivostí, odkázal Nejvyšší soud na § 51 a § 52 zákona o obchodních korporacích. Podle nich pečlivě a s potřebnými znalostmi jedná ten, kdo mohl při podnikatelském rozhodování v dobré víře rozumně předpokládat, že jedná informovaně a v obhajitelném zájmu obchodní korporace, přičemž při posouzení, zda člen voleného orgánu jednal s péčí řádného hospodáře, se vždy přihledne k péči, kterou by v obdobné situaci vynaložila jiná rozumně pečlivá osoba, byla-li by v postavení člena obdobného orgánu obchodní korporace. Pokud jde o podmínku splatnosti pohledávky společnosti na náhradu škody, jež je dle odvolacího soudu předpokladem vzniku ručitého závazku, Nejvyšší soud s odkazem na judikaturu vztahující se k obdobné právní úpravě občanského zákoníku dovedl, že slovní spojení užitá v § 159 odst. 3 občanského zákoníku („ačkoli byl povinen škodu nahradit“) lze vyložit trojím možným způsobem. Za prvé se předpokládá pouze vznik závazkové (obligační) povinnosti. Za druhé je pro vznik ručení třeba, aby byl závazek na náhradu škody splnitelný. Zatřetí je vznik ručení spojen (až) se splatností tohoto závazku. Povinnost k náhradě škody vzniká kumulativním naplněním všech jejích základních předpokladů, kterými jsou vznik škody, porušení povinnosti a příčinná souvislost mezi porušením povinnosti a vznikem škody. Splnitelnost dluhu je dána okamžikem, od kterého je dlužník oprávněn závazek splnit. Nevyplývá-li konkrétní okamžik splnitelnosti závazku z ujednání stran, je třeba jej dovést z povahy plnění, které má dlužník věřiteli poskytnout, a okolností, za kterých dlužník věřiteli plnění nabízí. Nelze totiž připustit, aby byl věřitel plněním dluhu před jeho splatností poškozen, respektive aby předčasné plnění nebylo v zájmu věřitele. Tak tomu obvykle nebude, jedná-li se o peněžitý dluh, který je dlužník zpravidla oprávněn věřiteli poskytnout již při vzniku dluhu. Splatnost pohledávky je dána dobou, od které je dlužník bezprostředně a bezpodmínečně povinen závazek

splnit. Není-li splatnost závazku z náhrady škody stanovena právním předpisem a nebyla-li stranami dohodnuta, použije se § 1958 odst. 2 občanského zákoníku, podle něhož může věřitel požadovat plnění ihned, a dlužník je poté povinen splnit bez zbytečného odkladu. Smyslem a účelem zákonného ručení podle § 159 odst. 3 o. z. je nastavit pro věřitele spravedlivější uspořádání vztahů v situaci, kdy je dobytost jejich pohledávek vůči právnické osobě zhoršena a člen (nebo bývalý člen) voleného orgánu porušením povinnosti při výkonu funkce způsobil právnické osobě škodu, kterou právnické osobě nenahradil. Za tímto účelem je vložen do rukou věřitelů „nástroj“ v podobě ručení, kterým se mohou na členu voleného orgánu právnické osoby (za splnění všech zákonných podmínek) domoci zaplacení svých pohledávek. S účelem § 159 odst. 3 občanského zákoníku je neslučitelné, aby byl vznik ručení člena voleného orgánu navázán na její aktivní jednání vůči členu jejího voleného orgánu, jež je nezbytné pro „zesplatnění“ pohledávky na náhradu škody. Právnická osoba totiž nemusí být (např. proto, že nemá osobu, která by ji v dané záležitosti mohla zastupovat) schopna či (např. pro obtížnější dobytost své pohledávky) ochotna vůči členu svého voleného orgánu aktivně jednat. Proto není nezbytné, aby byla tato pohledávka splatná, a postačí, je-li jí odpovídající dluh splnitelný. Smysl a účel § 159 odst. 3 o. z. nevyžaduje, aby člen voleného orgánu ručil za dluhy právnické osoby až od okamžiku splatnosti závazku na náhradu škody, a ke vzniku jeho ručení tak postačí, je-li oprávněnou svou povinností k náhradě škody plnit. Co se týče absence příčinné souvislosti mezi porušením povinnosti a vznikem škody (otázka předvídatelnosti následku), základním kritériem, ze kterého vychází teorie adekvátnosti, je tedy předvídatelnost škodního následku. Tím se velice podobá dalšímu předpokladu subjektivní odpovědnosti za škodu, a to kritériu zavinění, přesněji jeho nedbalostní formě. Odlišují se jen subjektem, podle kterého se předvídatelnost následku poměřuje. V případě zavinění je jím sám (typizovaný) jednajícím subjekt, zatímco při zjišťování adekvátnosti příčinné souvislosti je kritériem hypotetický zkušený (tzv. optimální) pozorovatel, tedy myšlená osoba, která zahrnuje veškerou zkušenost své doby. Tento optimální pozorovatel tak personifikuje znalosti a zkušenost své doby. Je zřejmé, že co je předvídatelné pro konkrétní subjekt, musí být předvídatelné i pro tzv. optimálního pozorovatele. Každý nedbalostně zaviněný následek je tedy též

adekvátním následkem příslušného jednání. Pro odpovědnost za škodu tedy není nutné, aby vznik určité škody byl pro jednajícího konkrétně předvídatelný, nýbrž je dostatečné, že pro optimálního pozorovatele není vznik škody vysoce nepravděpodobný. Je běžnou zkušeností, že v občanském soudním řízení vznikají jeho účastníkům náklady a že procesně neúspěšnému účastníku soud obvykle uloží zaplatit účastníku, který měl ve věci úspěch, náhradu jím účelně vynaložených nákladů řízení. Skutečnost, že podání žaloby může vést ke vzniku škody v podobě vzniku dluhu na náhradě nákladů řízení, tak může být ze (subjektivního) pohledu účastníka řízení překvapivá, v žádném případě však nelze uzavřít, že by vznik takové škody byl objektivně nepředvídatelný.

Související judikatura: usnesení Nejvyššího soudu ze dne 30. 10. 2019, sp. zn. 32 Cdo 4261/2018, rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 23. 10. 2007, sp. zn. 29 Odo 1310/2005, rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 30. 9. 2015, sp. zn. 23 Cdo 3202/2013.

Relevantní ustanovení: § 159 odst. 3 občanského zákoníku.

Rozsudek Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 26 Cdo 2472/2021

Datum rozhodnutí: 20. června 2022

Závěr: *Je-li smluvní pokuta sjednána za každý den prodlení, vzniká věřiteli za každý den trvání prodlení samostatné právo na smluvní pokutu, neboť dlužník opětovně každým dnem prodlení porušuje svoji povinnost plnit řádně a včas. V případě povinnosti dlužníka platit úroky z prodlení se splněním závazku, která nevzniká samostatně (nově) za každý den trvání prodlení, ale jednorázově v den, kterým se dlužník ocitl v prodlení, a tímto dnem počíná běžet promlčecí doba a jejím uplynutím se právo na úroky z prodlení promlčí jako „celek“, u práva na smluvní pokutu, která je sjednána procentní sazbou z dlužné částky za každý den prodlení, běží promlčecí doba u každého jednotlivého práva na smluvní pokutu samostatně a nepromlčuje se tudíž jako celek. To platí i pro smluvní pokutu, která byla sjednána pevnou částkou za každý den prodlení.*

Obsah: Spor byl veden o zaplacení částky rovnající se pokutě dle § 23 odst. 5 zákona č. 72/1994 Sb., o vlastnictví bytů, a to za období 7 let (2010 až 2017). Pokuta je spojena s porušením povinnosti družstva převést do vlastnictví člena družstva jím užívanou bytovou jednotku. Soud prvního stupně žalobě

vyhověl, protože družstvo nesplnilo řádně a včas povinnost uzavřít se žalobkyní smlouvu o převodu vlastnictví k bytové jednotce, neboť v návrhu smlouvy uvádělo nesprávnou výši spoluvlastnických podílů ke dvěma pozemkům a společným částem domu. Žalobkyně se nakonec domohla uzavření „správné“ smlouvy formou žaloby na nahrazení projevu vůle s uzavřením smlouvy o převodu vlastnictví jednotky, přičemž nárok na pokutu soud žalobkyni přiznal právě za období, po které bylo družstvo v prodlení se splněním své povinnosti. Odvolací soud rozsudek změnil tak, že žalobu v podstatné části zamítl. Učinil tak v důsledku vznesené námitky promlčení ze strany žalovaného družstva, která byla v podstatné části důvodná vzhledem k tomu, že žaloba na zaplacení pokuty byla podána až poté, kdy byla bytová jednotka „řádne“ převedena žalobkyní. Žalobkyně podala dovolání s argumentem, že právo na zaplacení pokuty mohla vykonat až okamžikem právní moci rozsudku v řízení o nahrazení projevu vůle s uzavřením smlouvy o převodu jednotky do jejího vlastnictví. Pokuta se navíc s ohledem na její charakter nemůže promlčovat postupně, jedná se o nárok svého druhu, jehož oprávněnost „je svázána“ (až) se skončením porušování povinnosti (převodem nemovitosti). Dovojuje, že jí požadovaný nárok je namíste vykládat jako náhradu škody, tudíž se na ni uplatní § 398 zákona č. 513/1991 Sb., obchodního zákoníku, ve znění do 31. 12. 2013. Nejvyšší soud sice dovolání připustil, avšak zamítl jej. V § 23 odst. 2 zákona č. 72/1994 Sb. je zakotvena povinnost družstva uzavřít s fyzickou osobou – členem družstva, který je nájemcem bytu a splnil všechny zákonem stanovené požadavky, smlouvu o převodu vlastnictví k tomuto bytu. Povinnosti uzavřít smlouvu o převodu vlastnictví k bytu však družstvo dostojí nejen tím, že vyhotoví prohlášení vlastníka a vloží jej do katastru nemovitostí, nýbrž i tím, že vyhotoví též návrh na uzavření smlouvy o převodu vlastnictví k bytu a tento návrh předloží k přijetí oprávněnému; v opačném případě totiž neučinilo „všechny“ úkony nezbytné k tomu, aby mohla být uvedená smlouva uzavřena. Je-li družstvo v prodlení se splněním povinnosti uzavřít smlouvu o převodu vlastnictví k bytu, stíhá ho ze zákona (sekundární) povinnost zaplatit oprávněnému pokutu ve výši 100 Kč za každý započatý den prodlení, ledaže uvedená smlouva nebyla uzavřena z důvodů na straně oprávněného. Zákon o vlastnictví bytů nestanoví zvláštní právní režim pro prodlení

družstva se splněním povinnosti uzavřít smlouvu o převodu vlastnictví k bytu. Proto je namíste i v poměrech § 23 odst. 5 zákona č. 72/1994 Sb. vycházet z právní úpravy institutu prodlení dlužníka (povinného) obsažené v soukromoprávním předpisu obecné povahy, tj. v daném případě v zákoně č. 40/1964 Sb., občanský zákoník. Z této právní úpravy mimo jiné vyplývá, že v prodlení je dlužník, který nesplní svůj dluh řádně a včas (§ 517 odst. 1 věta první obč. zák.). Základní podmínkou vzniku dlužníka prodlení je tedy dospělost dluhu (v případě peněžitých závazků se hovoří o splatnosti dluhu). Jde-li o povinnost družstva uzavřít smlouvu o převodu vlastnictví k bytu, je dospělost dluhu určena primárně dohodou družstva s oprávněným, jinak (tj. není-li takové dohody) právním předpisem. Řečené znamená, že povinnost družstva uzavřít smlouvu o převodu vlastnictví k bytu byla v daném případě splněna až právní mocí rozhodnutí, kterým byl nahrazen projev vůle družstva s uzavřením smlouvy o převodu vlastnictví k jednotce. Do té doby bylo družstvo se splněním své povinnosti v prodlení, stíhala jej povinnost zaplatit dovolatelce pokutu dle § 23 odst. 5 zákona č. 72/1994 Sb. Podle § 100 odst. 1 starého občanského zákoníku se právo promlčí, jestliže nebylo vykonáno v době v tomto zákoně stanovené (§ 101 až 110). K promlčení soud přihlédne jen k námitce dlužníka. Dovolá-li se dlužník promlčení, nelze promlčené právo věřiteli přiznat. Podle § 101 starého občanského zákoníku, pokud není v dalších ustanoveních uvedeno jinak, je promlčecí doba tříletá a běží ode dne, kdy právo mohlo být vykonáno poprvé. Podle § 544 odst. 3 starého občanského zákoníku se ustanovení o smluvní pokutě použijí i na pokutu stanovenou pro porušení smluvní povinnosti právním předpisem. V obecné tříleté promlčecí době podle § 101 starého občanského zákoníku se promlčuje i právo plynoucí z § 23 odst. 5 zákona č. 72/1994 Sb. Začátek běhu promlčecí doby je spojován s okamžikem, „kdy právo mohlo být vykonáno poprvé“. Je-li smluvní pokuta sjednána za každý den prodlení, vzniká věřiteli za každý den trvání prodlení samostatné právo na smluvní pokutu, neboť dlužník opětovně každým dnem prodlení porušuje svoji povinnost plnit řádně a včas (srovnej odůvodnění citovaného rozsudku). Smluvní pokuta totiž není tak jako úroky z prodlení příslušenstvím pohledávky ani opětujícím se plněním, které by bylo možné věřiteli soudním rozhodnutím přiznat i do budoucna, ale samostatným majetkovým nárokem. Zatímco

v případě povinnosti dlužníka platit úroky z prodlení se splněním závazku, která nevzniká samostatně (nově) za každý den trvání prodlení, ale jednorázově v den, kterým se dlužník ocitl v prodlení, a tímto dnem počíná běžet promlčecí doba a jejím uplynutím se právo na úroky z prodlení promlčí jako „celek“. To platí i pro tento případ.

Související judikatura: rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 24. 4. 2019, sp. zn. 26 Cdo 668/2018.

Relevantní ustanovení: § 23 odst. 5 zákona č. 72/1994 Sb., o vlastnictví bytů.

Ústavní soud

Nález Ústavního soudu České republiky IV. ÚS 2002/22

Datum rozhodnutí: 20. září 2022

Závěr: *Je povinností obecných soudů v řízení o úpravě poměrů nezletilého náležitě přezkoumat ty okolnosti, které nasvědčují závěru, že došlo k podstatné změně poměrů oproti stavu, za kterého bylo původně rozhodováno. Opačný postup vede k porušení ústavně zaručeného práva na péči o děti a jejich výchovu a na soudní ochranu dle čl. 32 odst. 4 a čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod. Podstatná změna okolností může nastat u kteréhokoliv účastníka, tj. jak u otce, tak u matky i u nezletilého. Není nutné, aby tato změna nastala u všech současně.*

Obsah: Před obecnými soudy probíhalo řízení o návrhu matky na svěření dítěte do střídací péče rodičů, čímž mělo být změněno dřívější rozhodnutí, kterým byl nezletilý svěřen do péče otce. Obecné soudy návrh matky zamítly, zároveň však došlo ke snížení částky výživného, která měla být placena k rukám otce, a byl rozšířen styk matky s nezletilým. Podle soudu prvního stupně, pokud se dohodli rodiče již dříve na tom, který z nich bude pečovat o nezletilého, a byla-li taková dohoda schválena rozhodnutím soudu, potom skutečnosti odůvodňující změnu takového rozhodnutí musejí dosáhnout intenzity změny poměrů ve všech jejích aspektech. V roce 2019 se rodiče dohodli na tom, že z důvodu zhoršení stěžovatelčina psychického stavu bude nezletilý nově v péči vedlejšího účastníka, soud tuto dohodu schválil a od té doby nenastala žádná podstatná změna poměrů. Navíc by dle okresního soudu muselo jít o změnu poměrů na straně dosud pečujícího

rodiče, tedy vedlejšího účastníka, nikoliv o změnu spočívající v tom, že si druhý z rodičů, tedy stěžovatelka, v mezidobí uspořádala podmínky pro výkon osobní péče. Ani podle krajského soudu, který zamítl odvolání matky, nebylo důvodu péči o nezletilého měnit. Skutečnost, že stěžovatelka si v mezidobí uspořádala své poměry (od dubna 2019 již nebyla hospitalizována v psychiatrické nemocnici, s psychiatrickou ambulancí spolupracuje a její psychický stav je stabilizovaný), takovou závažnou změnu nepředstavuje. S ohledem na útlý věk nezletilého bylo možno stěžít zjistit jeho názor na věc, podle zjištění krajského soudu je však jeho vztah ke stěžovatelce pozitivní a na pravidelný kontakt s ní je zvyklý. Zlepšení stěžovatelčina stavu bylo namísto promítnout do úpravy styku, přičemž okresním soudem zvolený rozsah dle krajského soudu zcela odpovídá právu stěžovatelky podílet se v adekvátní míře na výchově nezletilého a od jejího odvolacího požadavku (kdy stěžovatelka pro případ nevyhovění jejímu návrhu na svěření nezletilého do střídací péče navrhla rozšíření styku) se prakticky odlišuje pouze minimálně. Stěžovatelka v ústavní stížnosti namítala, že rozhodnutí obecných soudů neobsahují žádné relevantní argumenty svědčící o nevhodnosti střídací péče. Té přitom nic nebrání, neboť stěžovatelka i vedlejší účastník žijí v jedné obci, v ní také nezletilý navštěvuje mateřskou školu a je zde i základní škola, do níž v budoucnu nastoupí. Stěžovatelka nesouhlasí s názorem krajského soudu, že nově stanovený rozsah styku je dostatečný, a za absurdní považuje pravidlo, dle kterého dítě nemůže být svěřeno do střídací péče obou rodičů, kteří jsou rovnocenně schopni o ně pečovat, bylo-li již dříve svěřeno do výlučné péče pouze jednoho z nich. Ústavní stížnosti bylo vyhověno. Při rozhodování o tom, kterému z rodičů bude dítě svěřeno do péče, resp. o tom, zda jsou splněny podmínky pro jeho svěření do střídací péče obou rodičů, je povinností rozhodujícího orgánu sledovat a chránit především zájem nezletilého dítěte (čl. 3 odst. 1 Úmluvy o právech dítěte). Jde-li pak o (ne)svěření dítěte do střídací péče rodičů za situace, kdy již dříve soudy rozhodly o úpravě výchovných poměrů dítěte či kdy již dříve schválily dohodu rodičů o výkonu jejich rodičovských práv a povinností, je také podstatné, zda došlo k dostatečné změně okolností, zda je v souvislosti s touto změnou nutné ochránit nejlepší zájmy dítěte změnou dosavadních výchovných poměrů (podle § 909 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, a § 475 zákona č. 292/2013 Sb.,

o zvláštních řízeních soudních) a zda se posouzením možné nutnosti přehodnotit stávající výchovné poměry v důsledku změny okolností soudy dostatečně zabývaly. Nezmění-li totiž soud úpravu výchovných poměrů tehdy, kdy nad zájmem dítěte na stabilním výchovném prostředí převáží významnost nastalé změny okolností, a označí-li bez dalšího změnu okolností za nepodstatnou, může dojít k porušení ústavně zaručených práv účastníků řízení, zejména práva na ochranu před neoprávněným zasahováním do rodinného života podle čl. 10 odst. 2 Listiny a práva rodičů na péči o děti a jejich výchovu (jakož i tomu odpovídajícího práva dětí na rodičovskou výchovu a péči) podle čl. 32 odst. 4 Listiny. Po skutkové stránce bylo významné, že prapůvodně byl nezletilý svěřen do péče matky. Ke změně došlo v okamžiku, kdy se matčin psychický stav významně zhoršil. Za této situace pak soudy schválily dohodu rodičů o změně výchovného prostředí. K další změně mělo dojít v okamžiku zlepšení matčina duševního stavu, avšak k této změně již soudy jako ke změně podstatné nepřihlédly s argumentem, že následné zlepšení stěžovatelčina psychického stavu již změnu poměrů odůvodňující případné nové rozhodnutí o péči představovat nemůže. Takový závěr je však dle Ústavního soudu ústavně nekonformní. Ustanovení § 909 občanského zákoníku a § 475 zákona o zvláštních řízeních soudních stanovují, že změnou v poměrech je nutno rozumět podstatnou změnu v takových skutečnostech, které tvořily skutkový poklad pro předchozí rozhodnutí soudu. Výlučným důvodem, pro který byl nezletilý v posuzované věci rozsudkem okresního soudu odňat z péče stěžovatelky, bylo zhoršení jejího zdravotního (psychického) stavu. Bylo-li

proto posléze v nynějším řízení o novou úpravu péče zjištěno, že stěžovatelčin stav se od té doby podstatně zlepšil a je dlouhodobě stabilizován, tj. že de facto „odpadl“ důvod, který stěžovatelce dříve bránil v péči o nezletilého, měly soudy této skutečnosti přiznat náležitou váhu a pečlivě posoudit, zda nemohla s ohledem na popsané okolnosti věci přeci jen představovat takovou změnu poměrů na straně stěžovatelky, pro níž by bývalo bylo namístě přehodnotit stávající úpravu péče. Odmítly-li se však soudy, resp. odmítli-li se krajský soud (jehož rozhodnutí je napadeno ústavní stížností) jakkoliv blíže zabývat posouzením této změny, zatížil své rozhodnutí takovou vadou, jež má za následek porušení stěžovatelčina práva na péči o děti a jejich výchovu, jakož i jejího práva na soudní ochranu. Nesprávným je rovněž v této souvislosti názor soudů, že k tomu, aby mohlo být případně přistoupeno ke změně rozhodnutí o péči, by se navíc „muselo jednat o změnu na straně dosud pečujícího rodiče, tedy otce“. Při hodnocení, zda došlo k požadované změně poměrů, je dle Ústavního soudu zcela nerozhodné, kterého ze subjektů (účastníků řízení) se posuzovaná změna týká; může k ní dojít na straně dítěte, kteréhokoliv rodiče či jiné osoby o dítě pečující, případně může taková změna spočívat v nejrůznějších objektivních okolnostech, jež účastníci nejsou schopni ovlivnit. Samotné rozšíření rozsahu styku matky s nezletilým nepředstavuje „dostatečnou kompenzaci“ podstatné změny poměrů.

Relevantní ustanovení: § 909 občanského zákoníku, § 475 zákona o zvláštních řízeních soudních, čl. 32 odst. 4 a čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

Zpracoval: Jan Tryzna